

Zarządzanie

Ewolucja rachunkowości w teorii i praktyce gospodarczej

pod redakcją

Ewy Śnieżek, Filipa Czechowskiego i Sylwii Doroby

2.390	3.850	2.175	1.389	2.833	3.928
1.920	1.748	2.387	2.930	1.389	1.253
3.928	3.176	2.514	2.635	2.119	1.373
1.287	1.272	2.303	2.738	2.115	2.001
2.110	1.928	1.902	1.627	2.736	2.353
3.292	3.393	2.990	2.117	2.617	2.001
1.272	1.928	1.837	2.119	2.819	3.990

Dagmara Pawelkiewicz, Magdalena Piątkowska*

Kreatywna rachunkowość w sprawozdawczości finansowej spółek giełdowych

Wstęp

Na rozwój rachunkowości i sprawozdawczości finansowej w Polsce miały przede wszystkim wpływ czynniki takie jak transformacja systemowa, wzrost społeczno-gospodarczy, rozwój techniki i systemów informatycznych, procesy prywatyzacyjne, integracja Polski z krajami Unii Europejskiej oraz implementacja unijnych przepisów. Wydarzenia zapoczątkowane ponad 25 lat temu dały podwaliny do budowy silnej i konkurencyjnej gospodarki. Wtedy też, dnia 12 kwietnia 1991 r., powstała Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie.

Powstanie rynku kapitałowego w Polsce dało możliwość pozyskania stosunkowo niedrogiego kapitału, zwiększenia prestiżu i rozpoznawalności notowanych przedsiębiorstw. Ze względu na dynamiczny rozwój, koniecznym było wypracowanie praktyk służących zapewnieniu maksymalnego poziomu bezpieczeństwa wszystkich interesariuszy. W dzisiejszych czasach jednak można zaobserwować kryzys wiarygodności systemu informacyjnego, co objawia się wykorzystywaniem kreatywnej rachunkowości przez przedsiębiorstwa¹

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie, że mimo obowiązujących norm prawnych narzuconych na spółki publiczne, przedsiębiorstwa chcą zmienić swój wizerunek lub sytuację finansowo-majątkową, tendencyjnie

* Studenci ze Studenckiego Koła Naukowego Pecunia Moderna z Poznania, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Ekonomii, Katedra Polityki Pieniężnej i Rynków Finansowych, 61-895 Poznań, ul. Powstańców Wielkopolskich 16.

¹ A. Kamela-Sowińska, wywiad opublikowany w protokole nr 619/2002 z posiedzenia Zarządu Głównego Stowarzyszenia Księgowych w Polsce; por. A. Kamela-Sowińska, *Skąd się wzięła sprawa Enronu?*, „Rachunkowość”, nr 4, Warszawa 2003.

podchodzą do wymogów informacyjnych, często nawet umyślnie zniekształcają sprawozdania finansowe, a tym samym wprowadzają w błąd interesariuszy. Problematyka artykułu dotyczy również przedstawienia działań ustawodawcy, które mają na celu minimalizowanie niekorzystnych skutków wykorzystywania kreatywnej lub nawet agresywnej rachunkowości, tak aby sprawozdania finansowe prezentowane przez spółki wiarygodnie i rzetelnie odzwierciedlały obraz wewnątrz firmy.

W artykule przedstawione zostały podstawowe zasady sprawozdawczości finansowej, mające na celu dostarczenie informacji o sytuacji finansowej oraz majątkowej danej organizacji. Mimo obowiązujących norm prawnych, wiele spółek wykorzystuje swobodę pozostawioną przez ustawodawcę i dopuszcza się nadużyć, celem ulepszenia osiągniętych wyników. Literatura przedmiotu określa taką sytuację jako wykorzystanie kreatywnej rachunkowości. Poniżej opisany został wspomniany proceder, wraz z przykładami polskich firm, które w historii swojego funkcjonowania kreatywnie podchodziły do prezentacji wyników. W dalszej części autorki wyraziły swoją opinię dotyczącą stosowania dobrych praktyk przez przedsiębiorstwa notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie.

Rzetelność informacji dostarczanych przez spółki jest niezwykle ważna dla funkcjonowania całego systemu. Tylko rozwinięty i transparentny rynek kapitałowy sprzyja wzrostowi gospodarczemu oraz zamożności społeczeństwa, dlatego niezwykle istotnym jest zwrócenie uwagi na jakość publikowanych danych przez przedsiębiorstwa. Niestosowanie się do obowiązujących reguł prawnych może doprowadzić do utraty zaufania przez inwestorów oraz do odpływu kapitału z giełdowych przedsiębiorstw.

1. Zasady sprawozdawczości spółek giełdowych oraz obowiązki raportowania

Powstanie rynku kapitałowego w Polsce wymagało stworzenia ram prawnych określających funkcjonowanie spółek publicznych². Najważniejszymi aktami prawnymi, mającymi wpływ na sprawozdawczość spółek giełdowych oraz zakres ujawnianych przez nie informacji mają następujące akty prawne:

- ✓ Ustawa z dnia 14 września 1994 r. o rachunkowości,
- ✓ Międzynarodowe Standardy Rachunkowości,
- ✓ Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej,

² Spółka publiczna – spółkę w rozumieniu przepisów o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych.

- ✓ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks Spółek Handlowych,
- ✓ Ustawa z dnia z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów,
- ✓ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi.

Ze względu na nałożone obowiązki raportowania przez spółki giełdowe, można przyjąć, że nadrzędnym aktem prawnym określającym zakres publikowanych informacji, jest Ustawa o rachunkowości, określająca elementy sprawozdania finansowego spółki. Zgodnie z art. 45 ust. 2 sprawozdanie finansowe składa się z:

- ✓ bilansu,
- ✓ rachunku zysków i strat,
- ✓ informacji dodatkowej, obejmującej wprowadzenie do sprawozdania finansowego oraz dodatkowe informacje i objaśnienia.

Dodatkowo sprawozdanie finansowe jednostek określonych w art. 64 ust.1 Uor podlegające corocznemu badaniu przez biegłego rewidenta, obejmuje również zestawienie zmian w kapitale własnym oraz rachunek przepływów pieniężnych. Emitenci papierów wartościowych dopuszczonych do obrotu na rynkach zorganizowanych wchodzących w skład grupy Giełdy Papierów Wartościowych zobligowani są na podstawie art. 56 i 154 do niezwłocznego przekazywania do publicznej wiadomości wszystkich informacji poufnych, które mają wpływ na cenę notowanego instrumentu finansowego. Dodatkowo, zgodnie z art. 56 Ustawy spółki publiczne zobowiązane są do publikacji raportów bieżących oraz okresowych. Szczegółowy zakres wyznaczający treść informacyjną wspomnianych raportów określony jest w:

- ✓ obwieszczeniu Ministra Finansów z dnia 27 czerwca 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim w przypadku emitentów, których papiery wartościowe dopuszczone są do obrotu na głównym rynku notowań.
- ✓ regulaminach rynków, na których notowane są dane instrumenty finansowe – w przypadku emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do obrotu na pozostałych rynkach.

Na potrzeby niniejszego artykułu, w poniższej tabeli przedstawiony został przyjęty system publikacji raportów przez spółki publiczne.

Tabela 1. Informacje okresowe ujawniane przez spółki publiczne notowane na rynku głównym

Rodzaj raportu	Zakres informacyjny	Termin ujawnienia
Kwartalny	<p>Raport kwartalny zawiera co najmniej:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ dane za kwartał roku obrotowego objęty tym raportem oraz dane następująco za wszystkie pełne kwartały danego roku obrotowego w formie kwartalnego skróconego sprawozdania finansowego, zawierającego co najmniej: bilans, rachunek zysków i strat, ✓ wybrane dodatkowe informacje określone w Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 19 lutego 2009 roku. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ raport kwartalny i skonsolidowany raport kwartalny przekazuje się jednocześnie, w dniu określonym przez emitenta w raporcie bieżącym, nie później jednak niż w terminie 45 dni od dnia zakończenia kwartału roku obrotowego, ✓ nie ma obowiązku przekazywania raportu za drugi kwartał roku obrotowego ✓ raport kwartalny i skonsolidowany raport kwartalny za ostatni kwartał roku obrotowego przekazuje się jednocześnie, w dniu określonym przez emitenta w raporcie bieżącym nie później jednak niż w terminie 60 dni od dnia zakończenia ostatniego kwartału roku obrotowego.
Półroczny	<p>Raport półroczny zawiera co najmniej:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ wybrane dane finansowe, zawierające podstawowe pozycje półrocznego sprawozdania finansowego (również przeliczone na euro) za półrocze bieżącego i poprzedniego roku obrotowego, a w przypadku bilansu – na koniec półroczabieżącego roku obrotowego i na koniec poprzedniego roku obrotowego, ✓ półroczne skrócone sprawozdanie finansowe obejmujące okres pierw- 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ raport półroczny i skonsolidowany raport półroczny przekazuje się jednocześnie, w dniu określonym przez emitenta w raporcie bieżącym, nie później jednak niż w terminie dwóch miesięcy od dnia zakończenia półrocza roku obrotowego, którego dotyczy.

Rodzaj raportu	Zakres informacyjny	Termin ujawnienia
	<p>szych sześciu miesięcy roku obrotowego, sporządzone zgodnie z obowiązującymi zasadami rachunkowości i poddane przeglądowi przez podmiot uprawniony do badania sprawozdań finansowych zgodnie z obowiązującymi przepisami i normami zawodowymi,</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ sprawozdanie zarządu na temat działalności emitenta oraz zasad sporządzenia półrocznego skróconego sprawozdania finansowego, ✓ oświadczenie zarządu o zgodności sprawozdania finansowego z odpowiednimi zasadami, ✓ oświadczenie zarządu w sprawie wyboru biegłego rewidenta, ✓ raport z przeglądu Biegłego Rewidenta. 	
Roczny	<p>Raport roczny zawiera co najmniej:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ pismo prezesa zarządu emitenta omawiające, w zwięzły sposób, najważniejsze dokonania lub niepowodzenia emitenta w danym roku obrotowym i perspektywy rozwoju działalności emitenta na najbliższy rok obrotowy ✓ wybrane dane finansowe, zawierające podstawowe pozycje rocznego sprawozdania finansowego (również przeliczoną euro) za bieżący i poprzedni rok obrotowy, ✓ roczne sprawozdanie finansowe, sporządzone zgodnie z obowiązującymi zasadami rachunkowości i zbadane przez pod- 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ raport roczny i skonsolidowany raport roczny przekazuje się jednocześnie, w dniu określonym przez emitenta w raporcie bieżącym, nie później niż cztery miesiące od dnia zakończenia roku obrotowego, którego dotyczy.

Rodzaj raportu	Zakres informacyjny	Termin ujawnienia
	<p>miot uprawniony do badania sprawozdań finansowych</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ sprawozdanie zarządu na temat działalności emitenta w okresie objętym raportem rocznym oraz zasad sporządzenia rocznego sprawozdania finansowego ✓ oświadczenie zarządu o zgodności sprawozdania finansowego z odpowiednimi zasadami, ✓ oświadczenie zarządu w sprawie wyboru biegłego rewidenta, ✓ opinię i raport z badania. 	

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim – w przypadku emitentów, których papiery wartościowe dopuszczone są do obrotu na głównym rynku notowań.

2. Znaczenie publikacji raportów giełdowych

Historia rachunkowości i sztuki prowadzenia ksiąg sięga daleko, daleko wstecz, aż do czasów prehistorycznych, kiedy nacinano kości spisując posiadane narzędzia, broń czy upolowaną zwierzynę. Okres średniowiecza, świetność kupiectwa, kiedy księgowość polegała jedynie na ewidencji sprzedaży, tak by móc ewidencjonować dłużników i ich spłaty poprzez oznaczanie tego pionową linią, przyczyniła się do powstania używanych do dziś tzw. kont “teowych”. Coraz większe zapotrzebowanie na księgowość następowało wraz z rozwojem gospodarczym, a w szczególności w erze kapitalizmu. Proces rozdzielania się funkcji własności od zarządzania, który nabrał na sile w okresie liberalizacji handlu na przełomie XIX i XX wieku spowodował, iż kapitałodawcy oczekiwali informacji o stanie zainwestowanych przez nich środków od zarządzających. Wraz z rosnącymi rozmiarami przedsiębiorstw i rozwoju rynków, rosło zapotrzebowanie inwestorów na informacje dotyczące kondycji i podjętych działań jednostek gospodarczych. Raporty z krótkich notatek przeistoczyły się w wielostronicowe sprawozdania, będące kartami przetargowymi niejednych transakcji.

Głównym celem sprawozdawczości finansowej jest rzetelna i jasna prezentacja sytuacji finansowej i majątkowej jednostki. Sprawozdanie finansowe pełni przede wszystkim dwie podstawowe role: informacyjną i kontrolną. Dane zawarte w raportach umożliwiają interesariuszom ocenę funkcjonowania przedsiębiorstwa, realizowania przez niego zadań oraz ocenę pracy kadry zarządzającej.

Prezentowane informacje podlegają więc dogłębnej ocenie przez jego odbiorców. Oczywiście jest i fakt, iż w przypadku jednostek, które chcą pozyskać nowych inwestorów, zależy im na jak najlepszej ocenie danych w nim zawartym, a co za tym idzie – jak najbardziej korzystnym obrazie jednostki prezentowanym w sprawozdaniu finansowym. Mimo, iż nadrzędną zasadą rachunkowości jest wierny i rzetelny obraz, spółki prześcigają się w kreowaniu na papierze pozytywnego wizerunku przedsiębiorstwa.

Prawo, które dość precyzyjnie reguluje wiele aktów prawnych – przede wszystkim Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 roku oraz standardy rachunkowości wydane przez Komitet Standardów Rachunkowości pozostawiają pewne ramy swobody. Pierwotnie miały one umożliwić dostosowywanie wyboru odpowiednich metod do indywidualnej sytuacji przedsiębiorstwa, jednak stały się również narzędziem do manipulacji w wielu organizacjach.

Wykorzystywanie, czy też, nadużywanie swobody jaką pozostawia Ustawa o rachunkowości, nazywana jest rachunkowością kreatywną.

3. Rachunkowość kreatywna

Głównie za sprawą głośnych skandali finansowych takich jak afera Enronu, WorldCom, czy również na polskim podwórku – Lotu, pojęcie kreatywnej rachunkowości ma wydźwięk negatywny i kojarzony jest z fałszowaniem sprawozdań finansowych oraz defraudacją. Nie można jednak nazywać kreatywnym czegoś, co jest zwykłego rodzaju oszustwem księgowym. Według Elżbiety Mączyńskiej „rozwiązania rachunkowości kreatywnej są wynikiem pomysłowego, twórczego i niestandardowego zastosowania przepisów i zasad”³.

Istnieje wiele definicji rachunkowości kreatywnej – bardziej lub mniej trafnych. Jedną z najbardziej odzwierciedlających jej sens znajdziemy w literaturze Piotra Guta, który definiuje ją jako: „zastosowanie zasad rachunkowości w taki sposób, który nie jest bezpośrednio wskazany w przepisach. Nie jest to pojęcie wartościujące – nie wskazuje bezpośrednio czy

³ E. Mączyńska, *Nie twórcza, tylko agresywna*, „Gazeta Prawna”, nr 219, 2002.

przyjęte rozwiązanie powoduje powstanie nieprawidłowości w sprawozdaniu finansowym”⁴. To dopiero sposób w jaki przedsiębiorca wykorzysta swobodę jaką pozostawia ustawa określa, czy dopuszczono się jedynie nadużyć czy doszło już do popełnienia przestępstwa sposobie prezentacji danych w sprawozdaniu finansowym. Wiele definicji błędnie definiuje kreatywną rachunkowość na równi z rachunkowością agresywną – na przykład: „rachunkowość kreatywna to takie działania księgowości, które wynikają z braku odpowiednich uregulowań, i choć są zgodne z prawem oraz opierają się na ogólnie przyjętych zasadach rachunkowości, odbiegają od stanu faktycznego”⁵. Autorzy wskazali tutaj bezpośrednio na jedynie jej negatywny efekt, zaś swoboda, jaką pozostawia się podmiotom ma z zasady umożliwić wybór takich metod, które wpłyną na jak najlepszą zgodność ze stanem faktycznym.

Rachunkowość kreatywna nie jest więc tożsama z oszustwem księgowym – dopiero jej najwyższy szczebel (płaszczynę) można nazywać rachunkowością agresywną, która nosi wszystkie znamiona księgowych oszustw i naginania rzeczywistości z premedytacją osób je raportujących.

Istnieją cztery płaszczyzny rachunkowości kreatywnej (Schemat 1.), hierarchizujące ją do stopnia ingerencji w wierny i rzetelny obraz jednostki w sprawozdaniu finansowym. Tak jak dwie pierwsze płaszczyzny można śmiało nazwać kreatywnym wykorzystaniem przepisów prawa i interpretacji, tak w przypadku trzeciej oraz czwartej płaszczyzny, dochodzi do nadinterpretacji – która ma przynieść zarządzającym jednostkom dodatkowe korzyści.

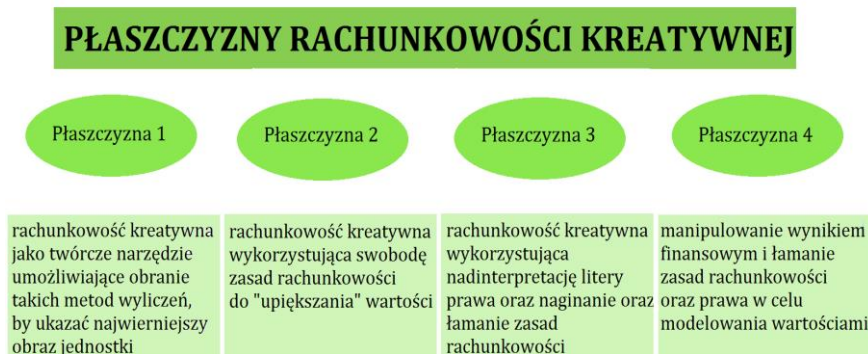
Płaszczynę trzecią oraz czwartą można nazwać działaniami w zakresie rachunkowości agresywnej – tego typu działania są już wykorzystaniem swobody do własnych korzyści poprzez świadome oszustwa księgowe⁶. Przykładowo: najczęściej łamaną podstawową zasadą rachunkowości jest zasada przewagi treści ekonomicznej nad formą. Firmy kreują transakcje, umowy, które nigdy nie będą miały miejsca w taki sposób, by na podstawie takich zdarzeń, móc je zaewidencjonować w księgach, znacząco ulepsząc wartość bilansowe.

⁴ Piotr Gut, *Kreatywna rachunkowość a fałszowanie sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010.

⁵ O. Amat, J. Blake, J. Dowds, *The ethics of creative accounting*, „Economic Working Paper”, 1999.

⁶ P. Rybicki, *Enron, Arthur Andersen i inne, czyli wszystko o rachunkowości kreatywnej*, „Akcjonariusz”, nr 1/2014, Warszawa 2014.

Schemat 1. Płaszczyzny rachunkowości kreatywnej

Źródło: M. Piątkowska, *Nieetyczne a nielegalne praktyki stosowane w sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa 2015.

Nie ulega wątpliwości fakt, iż tego typu transakcje mają niewiele wspólnego ze stanem rzeczywistym i jest to wynik jedynie "na papierze"⁷. Jednak standardowy odbiorca sprawozdania finansowego nie widzi więcej, aniżeli jest zawarte w sprawozdaniu finansowym i bardzo łatwo go w ten sposób wprowadzić w błąd. Poniższa praca skupia się na dwóch najwyższych szczeblach rachunkowości kreatywnej, które można uznać za tożsame z rachunkowością agresywną. W kolejnym rozdziale zaprezentowane zostaną przykłady tego typu działań w największych polskich spółkach giełdowych na przestrzeni ostatnich 20 lat.

4. Przykłady stosowania kreatywnej rachunkowości i sprawozdawczości w polskich spółkach publicznych

Obecnie coraz częściej można zaobserwować tendencję do maksymalizowania wartości przez przedsiębiorstwa, z uwzględnieniem troski o wszystkich interesariuszy organizacji. Mimo to, w wielu przypadkach, to nadal zysk jest nadrzędnym motorem działania firm. Stosowanie kreatywnej rachunkowości i sprawozdawczości może pomóc w kreowaniu pozytywnego i stabilnego wizerunku danego przedsiębiorstwa.

⁷ W. Wąsowski, *Kreatywna rachunkowość, fałszowanie sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa 2010.

Spółka publiczna funkcjonująca w formie spółki akcyjnej ma wiele zalet, a największą z nich, jest możliwość kupowania i sprzedawania akcji nawet przez inwestorów dysponujących stosunkowo niewielkim kapitałem. Przedsiębiorstwa tym samym mogą pozyskać kapitał, którego nie byłoby w stanie otrzymać w formie kredytu bankowego lub pożyczki. Zazwyczaj jednak, w przypadku rozproszenia akcjonariatu, mali udziałowcy nie mają żadnego wpływu na działanie spółki, a władza skupiona jest w rękach jednego lub kilku graczy. Powstaje tu ogromne zagrożenie, polegające na podatności całego systemu na nadużycia. Z Badania Nadużyć Gospodarczych opublikowanego w 2013 roku i przeprowadzonego przez firmę doradczą E&Y wynika, że aż w 42% polskich przedsiębiorstwach publikowane wyniki finansowe są lepsze od faktycznej sytuacji finansowej.

Przykładem stosowania nadużyć księgowych, mogą być działania spółki holdingowej Elektrim, która zwana jest polskim Enronem. Firma od lat funkcjonuje na rynku energetycznym, telekomunikacyjnym oraz nieruchomości. Do 10 stycznia 2008 r. Elektrim był notowany na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Wcześniej spółka była nawet uznawana za jednego z polskich *blue chipów*. Czy słusznie? W Elektrimie dokonano jednocześnie operacji sprzedaży i odkupu akcji Bydgoskiej Fabryki Kabli, w efekcie czego, w 1997 roku zwiększono zysk netto. Oczywiście wypracowany zysk, był różnicą między ceną rynkową a ceną wynikająca z wartości spółki zawartej w bilansie. Nie było to sprzeczne z obowiązującym prawem, jednak należy uznać, że z pewnością miało to cechy kreatywnej księgowości. Bardzo częstym nadużyciem księgowym jest również zabieg polegający na wyłączeniu ze skonsolidowanych sprawozdań finansowych strat, które zostały poniesione przez spółki zależne. Taką operację zastosowano również w Elektrim S.A. Dodatkowo, można znaleźć wiele informacji na temat zatajania przez zarząd istotnych zdarzeń, które powinny zostać opublikowane w raporcie bieżącym. Przykładem tego jest sytuacja nieprzekazania do publicznej wiadomości porozumienia z Kulczyk Holding dotyczącego sprzedaży udziałów w Polskiej Telefonii Cyfrowej na rzecz KH. Kreatywne podejście do rachunkowości i sprawozdawczości finansowej samo w sobie nie jest przestępstwem. W przypadku, gdy jednak ma ono na celu ukrycie niekorzystnych zdarzeń gospodarczych, może doprowadzić do spadku zaufania i utraty reputacji przez inwestorów do danej firmy, a w efekcie nawet do konieczności wycofania się z giełdy lub nawet upadku⁸.

⁸ Por. <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Afery-finansowe-na-GPW-421112.html> [dostęp: 06.11.2015],

Kolejnym, dość głośnym skandalem księgowym była afera Alior Banku pod koniec 2013 roku. Problem dotyczył tzw. *bancassurance* czyli współpracy instytucji bankowej i ubezpieczeniowej. Polega to na pośrednictwie banku w procesie ubezpieczania kredytów, których udziela jednocześnie inkasując z tego pośrednictwa prowizję. Inaczej mówiąc – bank udzielając kredytu i zapewniając sobie zabezpieczenie jego spłaty poprzez ubezpieczenie go przez kredytobiorcę, dodatkowo zarabiał na prowizji z tytułu pośrednictwa. Największym zarzutem jaki postawiła Komisja Nadzoru Finansowego było jednorazowe zaliczenia takiej prowizji do przychodów w momencie sprzedaży ubezpieczenia. W typowej sytuacji świadczenia usług z tytułu pośrednictwa tak się je rozlicza, jednak w przypadku, gdy taka prowizja jest powiązana z transakcją dotyczącą wielu kolejnych okresów, jaką jest kredyt, należy rozliczyć ją równomiernie z okresem kredytowania w myśl podstawowej zasady współmierności przychodów do kosztów.

Cały problem z *bancassurance* wynika z ogromnego wpływu z tytułu prowizji na wynik finansowy, ich udział przedstawia schemat 2. W sytuacji, gdy przedstawione zyski, które jak są księgowane również jednorazowo w przychody, a nie proporcjonalnie do okresu kredytowania – w znaczny sposób podwyższa to wynik finansowy w bieżących okresach.

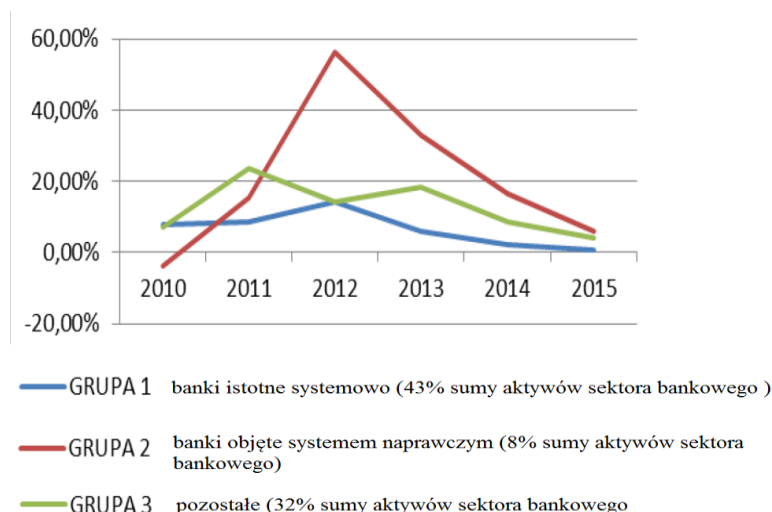
W przypadku banków grupy 1 ponad 96% prowizji ubezpieczeniowych podlega jednorazowemu ujęciu w przychodach; w grupie drugiej jest to ponad 50%, w grupie trzeciej – 80%.

Również zarzutem była wysokość pobieranej przez bank prowizji. Według analiz przeprowadzonych przez UKNF wynagrodzenia banków za czynności związane z „obsługą” umów ubezpieczenia dochodziły niekiedy do 95% wartości składki opłacanej przez klienta. Największym kosztem ofiarnym *bancassurance* okazał się właśnie Alior Bank, który w wyniku wydania rekomendacji KNF musiał zmniejszyć swoje przychody za bieżący okres o 103 mln zł oraz spadek kapitałów własnych o 303 mln zł. Po opublikowaniu tej informacji, notowania akcji Alior Banku spadł o 20% w przeciągu zaledwie kilkunastu minut. Przedstawione liczby najlepiej przedstawiają, jakiej skali jest problem *bancassurance* i jak duże znaczenie ma rozłożenie prowizji z tytułu pośrednictwa ubezpieczeniowego dla ukazania wiernego i rzetelnego obrazu jednostki dla indywidualnego akcjonariusza jak i całego sektora bankowego.

<http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/sekcja-wydarzenia/elektrim-to-jest-taki-polski-enron,1818,1> [dostęp: 06.11.2015],

<http://www.parkiet.com/artykul/634439.html?print=tak&p=0> [dostęp: 06.11.2015].

Schemat 2. Zaangażowanie w obszarze bancassurance w relacji do wyniku netto

Źródło: Komisja Nadzoru Finansowego, *Założenia merytoryczne dla spodziewanej rekomendacji bancassurance*, KNF 2013.

5. Ewolucja zmian regulacji prawnych dla przytoczonych przykładów

Ustawodawca, zdając sobie sprawę z władzy jaką posiadają zarządzający spółkami, chcą chronić interesy interesariuszy, którzy (interesariusze indywidualni) nie mają żadnego wpływu na działania jednostki jak i nie posiadają pełnego dostępu do informacji. Sytuację mają polepszyć między innymi raporty kwartalne spółek. Same wymagania co do częstotliwości raportowania z działalności podmiotu w epoce rachunkowości kreatywnej są jednak niewystarczające.

Komisja Nadzoru Finansowego, dostrzegając zjawisko rozprzestrzeniania się przytoczonego w pracy bancassurance i nieprawidłowości jakie ono generowało wydał Rekomendację U, która w części dotyczącej polityki rachunkowości brzmiała: „Zarząd banku i rada nadzorcza są odpowiedzialne za zapewnienie, aby zasady (polityka) rachunkowości w zakresie rozliczania przychodów z tytułu sprzedaży produktów ubezpieczeniowych była zgodna z obowiązującymi bank przepisami prawa w tym zakresie, przede

wszystkim zasadą przewagi treści ekonomicznej nad formą prawną oraz zasadą współmierności przychodów i kosztów”⁹

Celem minimalizacji nadużyć stosowanych przez spółki giełdowe, jak np. opisywany wcześniej Elektrim, ustawodawcy wprowadzają nowe akty prawne i rekomendacje. Była to między innymi Ustawa o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych z dnia 29 lipca 2005 roku, która regulowała zasady i warunki dokonywania oferty publicznej papierów wartościowych, prowadzenia subskrypcji lub sprzedaży papierów wartościowymi i uniemożliwiała dokonywanie nadużyć jakich dopuszczał się Elektrim.

22 lipca 2014 r. wydane zostały przez Komisję Nadzoru Finansowego “Zasady ładu korporacyjnego dla instytucji nadzorowanych”. Są one kodeksem dobrych praktyk z zakresu *corporate governance*. Stosowanie tych praktyk nie jest obligatoryjne – nie grożą za to sankcje, ani ustawodawca nie może w żaden inny sposób wymusić na podmiocie ich stosowanie. Jednak spółki, chcąc pozyskać kapitał, muszą posiadać zaufanie u swoich potencjalnych inwestorów, jak i zaufanie opinii publicznej i decydują się na ich zaimplementowanie¹⁰.

Zakończenie

Niniejsza praca przedstawiła znaczenie wiarygodnych i rzetelnych sprawozdań finansowych oraz przykłady stosowania przez spółki giełdowe rachunkowości agresywnej. Wskazują one na konieczność ograniczanie swobody podmiotom raportującym oraz ciągłego wprowadzania nowych regulacji prawnych. W pracy zaprezentowano również podjęte zmiany w prawodawstwie, które mają zapobiec kolejnym malwersacjom.

Należy jednak pamiętać, iż ustawodawstwo nigdy nie nadąży za praktyką, dlatego niezastąpioną formą zapewnienia rzetelności sporządzonego sprawozdania finansowego jest stały nadzór nad spółkami publicznymi oraz badanie przez zewnętrznych audytorów. Ci, posiadając dostęp do informacji oraz charakteryzujący się pełną niezależnością wydawanych opinii, są nadzieją dla interesariuszy i nie bez powodu nazywa się ich osobami zaufania publicznego. Opinia biegłego rewidenta nie jest jedynie jego własną, subiektywną interpretacją, ale działa on w oparciu o akty prawne. Sys-

⁹ KNF, Rekomendacja U – rekomendacja 8, KNF 2014.

¹⁰ Deloitte, *Implementacja zasad ładu korporacyjnego dla instytucji nadzorowanych – raport*, 2015.

tem regulacji uruchamia się w afekcie obiektywnie niepoprawnych działań podmiotów, często stwierdzonych przez audytorów.

Rzetelność informacji dostarczanych przez spółki jest niezwykle ważna dla funkcjonowania całego systemu. Tylko rozwinięty i transparentny rynek kapitałowy sprzyja wzrostowi gospodarczemu oraz zamożności społeczeństwa, dlatego niezwykle istotnym jest zwrócenie uwagi na jakość publikowanych danych przez przedsiębiorstwa.

Bibliografia

- Amat O., Blake J., Dowds J., *The ethics of creative accounting*, „Economic Working Paper”, Warszawa 1999.
- Deloitte, *Implementacja zasad ładu korporacyjnego dla instytucji nadzorowanych – raport*, 2015.
- Gut P., *Kreatywna rachunkowość a fałszowanie sprawozdań finansowych*, Warszawa 2010.
- KNF, Rekomendacja U–rekomendacja 8, 2014.
- KNF, Założenia merytoryczne dla spodziewanej rekomendacji bancassurance, KNF 2013.
- Mączyńska E., *Nie twórcza, tylko agresywna*, „Gazeta Prawna”, nr 219, Warszawa 2002.
- Obwieszczenie Ministra Finansów z dnia 27 czerwca 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim – w przypadku emitentów, których papiery wartościowe dopuszczone są do obrotu na głównym rynku notowań.
- Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim – w przypadku emitentów, których papiery wartościowe dopuszczone są do obrotu na głównym rynku notowań.
- Rybicki P., *Enron, Arthur Andersen i inne, czyli wszystko o rachunkowości kreatywnej*, „Akcjonariusz”, nr 1/2014, Warszawa 2014.
- Ustawa z dnia 14 września 1994 r. o rachunkowości.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks Spółek Handlowych.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi.
- Ustawa z dnia z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów.
- Wąsowski W., *Kreatywna rachunkowość, fałszowanie sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa 2010.

Źródła internetowe

<http://www.bankier.pl/wiadomosc/Afery-finansowe-na-GPW-421112.html> [dostęp: 06.11.2015].

<http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/sekcja-wydarzenia/elektrim-to-jest-taki-polski-enron,1818,1> [dostęp: 06.11.2015].

<http://www.parkiet.com/artykul/634439.html?print=tak&p=0> [dostęp: 06.11.2015].

Sprawozdawczość finansowa podlega w ostatnich latach nieustającej krytyce. Uważa się, że nie jest ona w stanie sprostać rosnącym potrzebom i wymaganiom inwestorów, którzy nie zadowolają się już suchą informacją z raportów finansowych. Decyzje o lokowaniu kapitału wymagają obecnie danych o charakterze finansowym i niefinansowym, dobrowolnych ujawnień informacji niewymaganych prawem, o znacząco rozszerzonym zakresie, pozwalających na przewidywanie sytuacji finansowej i wyników jednostki w przyszłości. W erze społeczeństwa informacyjnego raport finansowy jednostki gospodarczej stopniowo ewoluuje w kierunku raportowania biznesowego. Inwestorzy potrzebują danych o znacznie większej przejrzystości, zrozumiałych i często wspomaganymi informacjami opisowymi.

Prezentowana publikacja stanowi głos w dyskusji nad ewolucyjnym charakterem, kształtem, kierunkami rozwoju oraz perspektywami współczesnej rachunkowości.

Książka dostępna również
jako e-book

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

ISBN 978-83-8088-119-8

9 788380 881198